

Sonja Podgorelec

Ostarjeti na otoku: kvaliteta života starijega stanovništva hrvatskih otoka

Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2008, 306 str.

Knjiga Sonje Podgorelec *Ostarjeti na otoku*, u kojoj se autorica na sveobuhvatan način bavi temom kvalitete života starijega stanovništva hrvatskih otoka, rezultat je njezinih višegodišnjih istraživanja otočnoga života. Tekst knjige oslanja se na autoričin doktorski rad, koji je znatno izmijenjen i nadopunjen biografskim istraživanjem starijega stanovništva kvarnerskih otoka i najnovijim podacima o infrastrukturnim i socijalnim promjenama na hrvatskim otocima posljednjih godina.

Knjiga se sastoji od pet cjelina: »Starenje i starost na prelasku u treće tisućljeće«, »Kvaliteta života«, »Kvaliteta života starih ljudi na otocima – istraživanje«, »Programi i projekti za revitalizaciju otoka« i »Zaključak«. U obradi teme autorica se koristila kvantitativnim i kvalitativnim metodama istraživanja: opisnom metodom, analizom sekundarnih podataka poput popisâ stanovništva i podataka raznih državnih službi, anketnim istraživanjem i biografskom metodom (dubinski intervju). Teorijska interpretacija kvalitete života, pri čemu je posebna pozornost usmjerena na kvalitetu života starih ljudi, utemeljena je na suvremenoj domaćoj i stranoj sociološkoj literaturi.

Već u »Uvodu« autorica upozorava na temeljni problem hrvatskih otoka, njihovu trajnu depopulaciju, koja se posebno manifestira u mijenjanju dobne strukture stanovništva i starenju otočne populacije kao kompleksnu problemu koji generira nove teškoće i socijalne probleme. Pritom postavlja pitanje može li se postojeća situacija riješiti koristeći se aktivnostima starijih osoba na otocima kao resursom u projektima revitali-

zacije otočnoga života, čime bi se zadržalo postojeće otočno stanovništvo, vratilo neke od onih koji su otišli, pa i privuklo novo stanovništvo na hrvatske otoke.

U prvom poglavlju knjige, nakon teorijske elaboracije i referiranja na značajne teorije starenja, razmatra se problem dispariteta između tradicionalne perspektive u gerontologiji i aktualne društvene zbilje, posebno one u tranzicijskim zemljama. Tradicionalni pristup u gerontologiji temeljen je na pretpostavci kontinuirana rasta socijalnih davanja (u zdravstvu, socijalnoj skrbi ili za mirovine), koja, zbog sve većeg broja starih i sve manjeg broja radno aktivnih, suvremena društva više ne mogu izdvajati. Izlaz iz te situacije jest izmijenjeni pristup starosti kao posljednjem razdoblju pojedinčeva života, pri čemu starije treba promatrati kao heterogenu skupinu pojedinaca s različitim potrebama koji zahtijevaju raznoliku skrb i koje treba nastojati što dulje zadržati aktivnima u društvenom životu njihovih sredina. Dakle raspravlja se o rekonstrukciji razdoblja starosti, ali i nužnosti rekonstrukcije socijalne skrbi za stare.

U drugom poglavlju autorica se bavi kvalitetom života na teorijskoj razini. Tekst pristupa konceptu kvalitete života prije svega sociološki, ali analizira i druge pristupe, primjerice filozofski, ekonomski ili psihološki. Kao i većina pojmova koji interpretacijski i spoznajno zahvaćaju u društvo, i kvaliteta života ima mnoštvo definicija. Ipak, za analizu društva važno je razlikovati razinu pojedinačne kvalitete života i one na razini države. Pritom istraživači uvijek mjere objektivne uvjete nečijeg života i njegove subjektivne procjene određenih područja. U ovom radu značajna je pozornost usmjerena kvaliteti života određenih skupina u populaciji, posebice definiranju kvalitete života starih ljudi. Zbog specifičnosti teme, stari ljudi na otocima, autorica je proširila jednu od klasičnih definicija kvalitete života starijih (Georg i Bearon, 1980) uključujući u objek-

tivne uvjete i migracijsko iskustvo ispitanika te prometnu povezanost prostora u kojem žive.

U trećemu, najopširnijem i središnjem poglavlju knjige predstavljeno je istraživanje kvalitete života starih ljudi na otocima. Uz depopulaciju, kako ističe autorica, migracija je način života otočana. Istraživanjem se postavljaju pitanja o životu na otoku nekada i danas te o ulozi migracijskih kretanja pritom, što o životu na otoku misle stariji stanovnici te kakva jest, kakva bi mogla i trebala biti njihova uloga u oživljavanju otokâ. Podaci su prikupljeni biografskim istraživanjem – provedeno je deset dubinskih intervjua starijih stanovnika Cresa, Lošinja, Krka, Drvenika velog i Silbe – te anketom 151 starijeg stanovnika triju zadrarskih otoka, Ugljana, Dugog otoka i Iža, izabranih da svojim karakteristikama (veličinom, brojnošću naselja na otoku i stanovnika, udaljenošću od središta na kopnu kojem gravitiraju i kvalitetom prometne povezanosti) predstavljaju reprezentativni uzorak izabranog arhipelaga, ali i šireg prostora jadranskih otoka.

Upotrijebivši metodu životne priče, autorica je u istraživanje, uz minimalne intervencije tamo gdje je to bilo nužno za njihovo bolje razumijevanje, uvrstila priče svojih sugovornika bez suvišnih interpretacija, ispreplećući svaku priču s rezultatima anketnog istraživanja i prikupljenim sekundarnim podacima.

Što su pokazali rezultati istraživanja? Sugovornici, ali i ispitanici u anketnom istraživanju ističu dvije točke koje čine okosnicu njihova života u starosti – obitelj i još uvijek aktivan životni stil. Opisujući svoj prosječni dan, gotovo svi intervjuirani navode da vrijeme najčešće provode u radu i da smisao života nalaze upravo u aktivnostima vezanima uz rad na okućnici, u masliniku, u ribarenju i, kada su posrijedi sugovornice, ručnom radu. Autorica zaključuje: »Aktivna dokolica, kakvu u velikom broju provode stariji otočani, utječe na poboljšanje zdravlja i dobra

osjećanja, osjećanja vlastite korisnosti u odnosu na obitelj i lokalnu zajednicu, a sve zajedno potvrđuje njihovu vitalnost i potrebu da ih se konkretno uključi u programe kojima će i sami pridonijeti višoj kvaliteti otočnoga života« (str. 133).

Izborom različitih životnih priča autorica je nastojala plastično prikazati brojne probleme vezane uz otočnu povijest, ali i svakodnevicu. Tako kroz životne priče otočanki koje nisu nikada napuštale otok i koje su radile u više naselja na svojim otocima pratimo promjene u životima stanovnika otoka Cresa i Lošinja u posljednjih šezdeset-sedamdeset godina. Priča stanovnice maloga unutarotočnog naselja, koja je i sama dijete iseljenika u Ameriku početkom 20. stoljeća, govori o čvrstim vezama otočnih obitelji. Priča umirovljenog pomorca primjer je aktivnoga životnog stila mladih starih otočana koji vrijedno po cijele dane rade u poljima, maslinicima, uzgajaju ovce, proizvode med... Tu su i tipične cikličke migracijske priče – odlazak s otoka na školovanje i posao na kopnu te, po umirovljenju, povratak na otok, ali i one rijetke poput priče Zagrepčanina koji se prije pedesetak godina trajno preselio na Lošinj i bio svjedokom gospodarskog razvoja najvećeg naselja hrvatskih otoka – Malog Lošinja. Kroz životne priče triju korisnica doma *Mali Kartec* u Krku upoznajemo se i s načinom i kvalitetom života korisnika otočnih domova za starije i nemoćne, u kojima većinu čine stare žene. Poglavlje zaokružuje cjelovit izvještaj ostarjelog stanovnika Silbe, priča u kojoj dominiraju ljubav prema otoku i obitelji, uspješnost radne karijere i raznim aktivnostima ispunjeno slobodno vrijeme, protkana optimizmom i ponosom na proživljeni život.

Zadovoljstvo životom starijih otočana mjereno anketnim istraživanjem pokazalo je da je više od polovine ispitanika zadovoljno i jako zadovoljno kvalitetom života na otoku, nezadovoljno je 22 posto, a jako nezadovoljno svega 5 posto. Većina smatra da živi bo-

lje od svojih vršnjaka na kopnu. Ističu ekološke prednosti življenja na otoku te materijalnu sigurnost koju im donosi mirovina, ali i dopunski prihodi iz rada na okućnici ili ribolova. Nezadovoljstvo izaziva skupoća otočnoga života, lošija zdravstvena zaštita, slaba unutarotočna povezanost naselja, a samci kao najveći problem ističu osamljenost.

U zaključnim razmatranjima autorica se zauzima za tretman starosti kao normalne životne etape, pa stoga i za odgovarajuću socioekonomsku i sociokulturnu poziciju koju bi stariji trebali zauzimati u ovom vremenu koje u duhu ekspanzivnoga potrošačkog društva nameće idolatriju vječne mladosti i starosti kao tereta. Knjiga je izrazito obojena autoričinim humanizmom i suosjećanjem s ljudima koje je anketirala/intervjuirala te projekcijom otoka kao mjesta ugodna

življenja za sve otočane, podjednako mlade i stare, aktivne i one kojima je potrebna tuđa pomoć. Knjiga Sonje Podgorelec ima onu posebnu dimenziju koja razlikuje radove koji objašnjavaju zbilju od onih koji sadržavaju i vjeru i poruku da je doista moguće i potrebno stvarnost učiniti čovječnijom i podnošljivijom. Znanstveni i humanistički doprinos uvrštava je u nezaobilaznu literaturu o otočnoj životnoj svakodnevicu i još više o perspektivi starijega otočnog stanovništva, a autoricu ovog rada u respektabilne poznavatelje i interpretatore egzistencijalne zbilje hrvatskih otoka i otočana.

Dragutin Babić

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*